

MIMOŘÁDNÝ LIDOVÝ SOUD UHERSKÉ HRADIŠTĚ

Lucie Verbíková, Ostrožská Nová Ves

Mezi léty 1945 až 1948 byl v Uherském Hradišti zřízen mimořádný lidový soud, který měl za úkol potrestání zločinů druhé světové války. Za svoji působnost řešil přes 1216 případů. Spravedlivé odsouzení se nevyhnulo žádné ze skupin obyvatel. Poválečné události i radikálnost doby však způsobily, že ne všichni viníci byli postaveni před soud a naopak ne každý souzený byl skutečným zločincem.

Mimořádné lidové soudy

Bezprostředně po skončení druhé světové války byla v jednotlivých zemích, jež se staly objektem nacistické okupace a jejichž obyvatelstvo trpělo útlakem, přijata opatření směřující k potrestání válečných zločinů.¹ I československá vláda se tohoto úkolu zhostila ihned po osvobození.² Zákonným podkladem pro soudní řízení se stal retribuční dekret č. 16/1945 Sb.³ o potrestání „nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů“ z 19. června 1945, tzv. velký retribuční dekret. Na jeho základě byl vytvořen systém čtyřiaadvaceti mimořádných lidových soudů.⁴ Jednalo se o trestní soudy krajského typu, které byly zřizovány v sídlech krajských soudů. V případě potřeby však mohly zasedat v kterémkoliv místě soudního obvodu v Čechách, na Moravě i ve Slezsku.⁵

Soudní pravomoc vykonávaly pětičlenné senáty, složené z jednoho soudce z povolání (občanský nebo vojenský) a čtyř soudců z lidu. Potřebný počet senátů i s jednotlivými náhradníky sestavoval přednosta mimořádného lidového soudu (dále jen MLS) či jeho náměstek. Přednosta, náměstky a soudce z povolání jmenoval na návrh vlády prezident republiky. Veřejné žalobce zvolila do funkce též vláda, nebo z jejího pověření ministr spravedlnosti, jemuž byli podřízeni. Soudy vznikaly postupně podle toho, jak brzy se příslušným okresním národním výborům (dále jen ONV) podařilo sestavit návrhy na jmenování soudců z lidu, kteří neměli právnícké vzdělání a pocházeli ze všech stran Národní fronty, především z řad perzekuovaných a vězňenských účastníků odboje. Vybraly je politické strany a jmenovala vláda. Poté skládali do rukou přednosta MLS či jeho náměstka vládním nařízením stanovený slib. Dostávali od MLS finanční náhradu za cestovní, ubytovací a stravovací výdaje. Získávání těchto soudců byl velmi složitý proces, jelikož se jednalo o nevděčný a choulostivý úkol. Kancelářský personál i prostory k jednání MLS poskytovaly řádné soudy.⁶

Řízení před MLS bylo ústní a přístupné veřejnosti, nesmělo v jednotlivých případech trvat déle než tři dny, pokud v této lhůtě nebyl vynesena rozsudek, měl jej převzít řádný soud. Obžalovaný měl právo sám si zvolit obhájce. V případě, že se tak nestalo, mohl požádat soud, aby mu zařídil obhájce ex offio. Proces před MLS neměl být ničím zdržován. Zjišťování nároků na náhradu škody, která byla způsobena souzenou trestnou činností, nebylo bráno soudem v úvahu. Obžalovaný měl právo na poslední slovo, mohl být odsouzen v nepřítomnosti. Soud jednal o výsledku řízení v neveřejné poradě, rozsudek byl vyhlášován ihned. Při poradě hlasovali porotci o vině a trestu od nejstaršího k nejmladšímu. V případě vynesení rozsudku smrti byl nutný souhlas čtyř hlasů z pětičlenné poroty. Pokud došlo k neshodě, soud uložil trest v rozpětí od dvaceti let na doživotí. Obžalovaný neměl právo se proti vynesenému rozsudku dovolat opravných prostředků, žádost o milost neměla odkladného účinku.⁷

Původní představa počítala s roční intenzivní činností retribučního soudnictví, což se ukázalo jako nesplnitelný termín. V létě roku 1946 byla účinnost dekretu prodloužena o dalšího půl roku. Ani tato doba nebyla dostačující. Na počátku roku 1947 byla platnost mi-

mořádných lidových soudů stanovena na 4. května 1947. Poté převzaly řádné soudy dosud neuzavřené případy.⁸ Neuplynul ani rok od ukončení jejich činnosti, když začal sílit politický tlak ze strany komunistů, zdůvodňovaný nedostatečným potrestáním české kolaborace. V únoru 1948 se komunisté chopili vlády v zemi. Zákonem č. 33/1948 Sb. ze dne 25. března obnovili⁹ účinnost retribučního dekretu č. 16/1945 Sb. a nařízení o lidovém soudnictví až do konce roku 1948.¹⁰

Mimořádný lidový soud Uherské Hradiště

MLS v Uherském Hradišti¹¹ byl zřízen na základě již zmiňovaného zákona č. 16/1945 Sb. ze dne 19. června 1945, jeho působnost se vztahovala na tehdejší okresy Hodonín, Kyjov, Uherské Hradiště, Uherský Brod, Holešov a Zlín.¹² Návrh na jmenování soudců z lidu a ostatních funkcionářů MLS přinesli členové vyšetřující komise ONV osobně na ministerstvo spravedlnosti již 30. května 1945. Příštího dne však byl ONV v Uherském Hradišti písemně vyzván k předložení seznamů v té podobě, v níž to zákon vyžadoval. Nové seznamy došly do Prahy 11. června, vládě byly předány 20. června, která je projednala 26. července. Prezident republiky rozhodl 13. července. Úřad předsednictva vlády předal rozhodnutí 21. července ministerstvu spravedlnosti, jeho pracovníci vyhotovili jmenovací dekrety a 31. července je předali přednostovi MLS a vedoucímu veřejnému žalobci. Jeho úřad začal působit od 1. srpna, první přelíčení se konalo 14. srpna 1945.¹³

Předsedou MLS byl prezidentem jmenován soudce Karel Mahovský. Ustanovil i jeho náměstky – dr. Jaroslava Ocelíka, dr. Josefa Hanáka a dr. Ladislava Lindnera. Státním žalobcem se stal dr. Jaroslav Tichý. Mezi jeho náměstky patřili dr. Antonín Gregor, dr. Josef Chovanec a dr. Bohumil Novák. Vedle soudců z povolání vybrala vláda třicet soudců z lidu, především občanů perzekuovaných za okupace, jako například Oldřicha Buriana z Mařatic, Aloise Grebeníčka z Jalubí, Ludvíka Achilla z Jalubí, Rudolfa Frýborta z Kněžpole a Jana Tvrdoně z Kunovic.¹⁴

První přelíčení MLS v Uherském Hradišti zahájil předseda dr. Mahovský v sále městské reduty. Zdůraznil především skutečnost, že Slovácko bylo jedním z nejvíce postižených krajů naší republiky z doby německé okupace, vzhledem k počtu zatčených a popravených osob. Funkci lidových soudů vyzvedl státní žalobce dr. Tichý. Mimo jiné upozornil, že nebyly zřízeny jako nástroj msty, ale spravedlnosti.¹⁵

Obyvatelé Uherského Hradiště souzení místním Mimořádným lidovým soudem

Celkově stanulo před MLS v Uherském Hradišti přes 1216 osob, z toho šedesát sedm obyvatel Uherského Hradiště (viz tabulka). Pro přehlednost jsme jejich případy rozdělili dle charakteru obžaloby na reprezentanty okupační moci, české fašisty, konfidenty gestapa, udavače a ostatní případy kolaborace či propagace nacismu. V neposlední řadě je třeba zmínit i falešná obvinění nebo zmatečná řízení, ke kterým z důvodu radikálnosti retribučního soudnictví často docházelo. Z případů spadajících pod danou kategorii uvádíme některé pozoruhodnější příklady a podáváme stručný záznam průběhu soudního líčení včetně rozsudku.

1. Reprezentanti okupační moci

1.1. Protektorátní úředníci

Na území protektorátu Čechy a Morava existovala dvoukolejná veřejná správa, tzv. autonomní a říšská, jež měla zřetelné vedoucí postavení. Základem říšské správy se staly úřady oberlandrátů,¹⁶ podřízené zprvu správním šéfům při velitelstvích příslušného armádního

sboru wehrmachtu a šéfům civilní správy v Praze a v Brně. Úřady oberlandrátů byly nejnižšími správními úřady pro německé státní příslušníky a současně kontrolními úřady vykonávajícími dozor nad okresními a obecními úřady ve svém obvodu. Zpočátku byl oberlandrát umístěn v Uherském Hradišti, ale již 24. dubna 1939 se přestěhoval do Zlína s působností pro tehdejší okresy Zlín, Uherské Hradiště, Uherský Brod a Vsetín.¹⁷

Před uherskohradištský lidový soud se po válce dostalo několik úředníků, kteří spravovali nejrůznější okupační instituce a podniky. Nejvyšší funkci v rámci města Uherského Hradiště vykonával továrník Tomáš Flassak. Působil zde jako starosta, za jehož vedení bylo za okupace odstraněno demokratické zastupitelstvo. Obžaloba mu dokázala také vedoucí pozici v Technische Nothilfe (technická nouzová pomoc). Dále mu kladla za vinu, že nechal zničit židovskou synagogu. V letech 1943 a 1944 nařídil, aby byl úplně zdevastován židovský hřbitov. Všechny pomníky, mnohé historicky velmi cenné, nechal odstranit a prodat. Mezi obvinění mu obžaloba přičítala zavinění ztráty svobody několika osob. Soud bývalému starostovi vyměřil 14. března 1946 deset let vězení.¹⁸

Před MLS se postupně odhalovaly okupační poměry v jednotlivých odvětvích hospodářství a služeb, neboť do všech nacismus značně zasahoval, to se týkalo i vedoucích pozic. Jako v případě dr. Alfonse Klementa, vrchního finančního rady z Uherského Hradiště. Gestapu podával zprávy, jak se chovají jeho podřízení, jakého jsou smýšlení, za což jej také čekalo povýšení. Často se stýkal s příslušníky gestapa i se starostou Flassakem. Loajálním zaměstnancům dával peněžité odměny a nutil všechny své podřízené k pozdravu zdviženou pravicí. Za své činy obdržel u soudu patnáct let vězení.¹⁹

Také ředitel hospodářské školy dr. Ing. Vladimír Sova stanul před uherskohradištským MLS. Podle obžaloby se choval protinárodně. Zúčastnil se pohřbu zastupujícího říšského protektora R. Heydricha. Soud mu 18. září 1946 vyměřil tři a půl roku vězení.²⁰

1.2. Příslušníci gestapa

Do Uherského Hradiště vstoupilo gestapo²¹ již 15. března 1939 pod vedením tehdejšího kriminálního komisaře Ewalda Taudta. Patřilo vedle pobočky v Hodoníně a Zlíně k tzv. venkovským, které byly podřízeny vedoucí služebně v Brně. Začátkem července téhož roku vyklidilo budovu mateřské školy na Komenského náměstí. Od roku 1942 místní gestapo spolupracovalo na organizaci transportů židovského obyvatelstva do sběrného tábora v Terezíně. Z nařízení řídicí služebny v Brně provádělo masové zatýkání vedoucích účastníků ilegálního odboje.²²

Na příkladech několika příslušníků gestapa souzených před uherskohradištským MLS lze ukázat, které činy je přivedly před soud. Patřil mezi ně i případ Rudolfa Krause, jenž jako jediný z obviněných obyvatel Uherského Hradiště vyslechl trest smrti za členství v gestapu. Obžalovaný byl civilním povoláním řidič, později se stal členem gestapa ve Zlíně, kde působil ve vyšetřovací vazbě. Během výslechu zajištěných osob používal násilí. Účastnil se i domovních prohlídek vyšetřovaných občanů, při nichž si nechával zabavené věci. Na svoji obhajobu uvedl, že k Čechům se vždy choval slušně a několika z nich pomohl. Pokud obviněný Kraus někomu pomohl, bylo to pouze pro jeho vlastní prospěch, proto byl 16. dubna 1947 odsouzen k trestu smrti.²³

Také obuvníka Josefa Polláka soudil uherskohradištský MLS. Obviněný pocházel z Jihlavy, odkud v roce 1940 odešel, aby se stal dozorcem gestapa ve věznici tehdejšího Krajského soudu v Uherském Hradišti. V říjnu roku 1941 jej z uherskohradištského gestapa přeložili na hlavní služebnu do Brna. V roce 1943 se však vrátil opět na pobočku do Uherského Hradiště. Obžaloba mu kladla za vinu surové zacházení s vězni a jejich týraní. K osvětlení případu J. Polláka lidový soud provedl šetření mezi bývalými politickými vězni, avšak svědecké výpovědi se značně lišily. Jedna skupina vězňů potvrdila, že je obžalovaný žádným způso-

bem netýral, dokonce jej označila jako jednoho z nejlepších dozorců dané doby. Choval se slušně, vycházel jim vstříc, nekřičel ani jim neublížoval. Druhá část uvězněných předchozí výpovědi naprosto popřela. Podle nich byl obviněný Pollák postrachem věznic, patřil prý mezi jednoho z nejsurovějších dozorců. Vězně týral a bezdůvodně šikanoval. Bývalý dozorce Pollák se však obhajoval tím, že takovým způsobem jednat musel, jelikož správce uherskohradištské věznic mu neustále vytykal jeho měkkou povahu. Na svou obhajobu připojil dodávání balíků politickým vězňům. K obvinění tohoto bývalého dozorce obžaloba přidala vstup do SdP (Sudetoněmecká strana) i jeho členství v NSDAP (Národně socialistická německá dělnická strana).²⁴ Soud jej 20. ledna 1947 odsoudil k deseti letům vězení.²⁵

Další dozorce vězňů, František Meran, stanul před lidovým soudem za členství v gestapu. Ke vstupu k tajné státní policii obviněného přemluvil známý. V červnu roku 1941 tedy nastoupil na hlavní služebnu v Brně, kde působil až do října téhož roku, poté vedoucí brněnské služebny gestapa Merana přeložil na služebnu do Uherského Hradiště. Jeho přestup zdůvodnil nedostatečnou aktivitou. Na místní služebně gestapa zůstal obviněný až do jejího rozpuštění 27. dubna 1945, odkud byl 30. května 1945 transportován do Sovětského svazu. Vrátil se 6. května 1946, až do svého zatčení pracoval v dolech. Obžaloba obvinila Františka Merana z násilného zacházení s vězni a neoprávněného omezování osobní svobody. Podle svědectví gestapem vyšetřovaného Františka Jelénka jej obviněný při výslechu udeřil. Dále vypověděl, že obviněný střílel po politických věznicích z cely, když se náhodou podívali z okna. František Meran však odmítl tato obvinění. V jeho prospěch vypovídali svědkové, kteří potvrdili, že předával balíčky vězňům. Žalobce lidového soudu přidal k obvinění účast obviněného na tzv. kunovické tragédii na vrchu Kalvárii u Napajedel, kde gestapo těsně před osvobozením postřílelo několik členů partyzánského oddílu Jan Žižka – Ivan z Kunovic. Za činnost u uherskohradištské tajné státní policie odsoudil lidový soud 2. dubna 1947 Františka Merana k pěti letům vězení.²⁶

S výrazně nižšími tresty vyvázli další úředníci zdejší pobočky gestapa, např. František Tegel, který působil v pozici tajemníka. Obžaloba mu kladla za vinu ztrátu svobody několika osob, jejich smrt i nezákonné obohacování. Od soudu vyslechl trest tříletého odnětí svobody, jelikož se obžalobě nepovedlo všechna obvinění prokázat.²⁷

1.3. Příslušníci NSDAP a jiných organizací

Většinu souzených uherskohradištským MLS žalobce obvinil z členství nebo aktivní účasti v některé z nacistických organizací. Závažnost provinění závisela na hodnocení významu daných organizací. Retribuční dekret rozlišoval v této souvislosti dva typy provinění. V prvním případě bylo trestné samotné členství, v případě druhém aktivní vykonávání funkce (podle její důležitosti). Mezi obviněnými příslušníky nacistických organizací byli nejčastěji členové NSDAP a jejich přidružených organizací.

Před místním MLS stanuli členové SA (Sturm-Abteilung, doslova útočný oddíl). Vznikl v roce 1921, od samého počátku byl budován jako bojová útočná formace NSDAP. Oddíly SA organizovaly teroristické akce proti politickým protivníkům, při nichž vynikaly brutalitou. Vybuodovaly první koncentrační tábory, které také střežily. Podílely se na brutální perzekuci židovských spoluobčanů.²⁸ U obyvatel Uherského Hradiště MLS prokázal členství v SA v deseti případech. Obžaloba vinila některé z nich i z trestů kombinovaných, například uherskohradištský obchodník Ferdinand Breier působil v nacistické NSDAP i v SA. Obžaloba mu dokázala styky s gestapem, jemuž podával informace proti spoluobčanům, dále sestavoval seznamy obyvatel do koncentračního tábora. Za tuto činnost odsoudil lidový soud Ferdinanda Breiera 8. března 1946 k doživotnímu trestu.²⁹

Jako žalobní důvod se u zdejšího MLS objevilo také členství v SS (Schutzstaffel, ochranný oddíl NSDAP). Oddíly SS vznikly jako osobní stráž A. Hitlera v roce 1925. Postupem času se

přeměnily ve vycvičené elitní vojsko, pojaté jako válečný stroj složený z jedinců té „nejčistší“ rasy.³⁰ Až do roku 1934 byly zcela ve stínu příslušníků oddílů SA, ty byly mnohonásobně početnější. Právě s potlačením vlivu SA v tzv. Noci dlouhých nožů došlo k bleskovému nárůstu moci SS.³¹ Někteří pracovníci gestapa byli zároveň členy SS, hodnost jim určilo jejich služební zařazení. Doložit to lze na případu již zmiňovaného dozorce vězňů gestapa Josefa Polláka. Ten vstoupil k oddílům SS v roce 1940 v hodnosti Sturmman, poté povýšil na Rottenführera.

Mezi „závadné“ organizace patřilo i Nacionálně socialistické ženské hnutí NS Frauenschaft (NSF). Ač ženy byly skutečně od první chvíle věrnými obdivovatelkami A. Hitlera, razily mu cestu, navazovaly kontakty a financovaly jej, sám vůdce jejich působením v politice opovrhoval. Striktně ženám vymezil pole jejich působnosti. Nechal jim prostor na charitativním poli a v péči o mladistvé.³²

Před MLS v Uherském Hradišti stanuly z důvodu členství v NSF tři ženy. Mezi nimi byla i Markéta Šoubová, původem Němka. V roce 1924 se provdala za českého úředníka z Uherského Hradiště, který přestoupil kvůli své ženě k Němcům. V NS Frauenschaft zastávala funkci Blockleiterin. Obviněná měla za úkol vybírání členských příspěvků a organizaci prací. Kvůli své hodnosti v této organizaci nosila znak hákového kříže na oblečení. Podle obviněné se jiného přestupku nedopustila, nebyla členkou žádné další organizace ani nikoho neudala. Omlouvala vstup do NS Frauenschaft tím, že chtěla získat propustku do zabraného území Sudet. Uherskohradištský MLS odsoudil 17. října 1945 Markétu Šoubovou na šest let, avšak její obhájce požádal o nižší trest. Soud mu vyhověl, snížil rozsudek na pět let v nucených pracovních oddílech; přesto obviněná vyslechla nejvyšší trest ze tří obviněných žen.³³

Další odsouzená, Anna Breierová, byla manželkou uherskohradištského obchodníka F. Breiera. I když manžel obviněné zastával funkci Ortsgruppenleitera v NSDAP, o jeho politickou kariéru se nestarala. Avšak na nátlak vedoucí z Brna musela převzít pokladnictví v NSF. Jako pokladní této organizace přijímala a odváděla příspěvky. Podle svědectví manželka nesouhlasila s jeho politickou činností, nestýkala se s gestapem a vždy mluvila pouze česky. Od místního MLS vyslechla obviněná 26. září 1945 trest na čtyři roky vězení.³⁴

Poslední obžalovanou, Emilii Náplavovou, soud osvobodil pro nedostatek důkazů. Obvinil ji sice z členství v NSF, ale podle svědeckých výpovědí působila pouze v organizaci německého červeného kříže. Ze třech uvedených případů vyplývá, že členství a funkce v ženské nacistické organizaci uherskohradištský MLS trestal nižší sazbou.³⁵

Německý pas Anny Breierové, členky NS Frauenschaft. Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZA v Brně).

2. Česká fašistická hnutí a organizace

Čeští fašisté³⁶ tvořili poměrně početnou skupinu souzených místním MLS. Uherské Hradiště také patřilo k základnám jejich hnutí, spolupracovali se slovenskými fašisty, nakonec dokonce ve značné části i s německými nacisty, ač to odporovalo jejich původním zásadám. Nacisté jejich služeb využívali k nátlaku na protektorátní vládu a k rozkladu českého odporu, ale nikdy je nepokládali za plnoprávné partnery. Hnutí českých fašistů bylo roztrženo do četných drobných stran a zájmových sdružení.³⁷ Na Uherskohradištsku působily za okupace především dvě fašistické organizace – Vlajka a tzv. Kuratorium pro výchovu mládež v Čechách a na Moravě.

2.1. Členové fašistické protektorátní organizace Vlajka

Politické hnutí³⁸ Vlajka vzešlo z bojovně nacionalistických tradic prvorepublikového vlajkařského hnutí, založeného radikálně pravicovými studenty. Nejdříve vytvořili koncem dvacátých let klub, který se zabýval především kulturou. Později se přeměnil v politické hnutí s ideově vyhraněnou členskou základnou.³⁹

V listopadu 1938 ministerstvo vnitra z důvodu redukce politických stran Vlajku zakázalo. To mělo za následek, že toto hnutí začalo působit především jako teroristická organizace, která útočila proti židovským spoluobčanům.⁴⁰

Uherské Hradiště bylo za vlády nacistických okupantů známým centrem fašistické organizace Vlajka, jež si zde dne 24. září 1940 zřídila svůj sekretariát, knihkupectví i redakci.⁴¹ Jeden ze zakladatelů organizace Vlajka v Uherském Hradišti, František Vrla, dělal za okupace politickou kariéru. Od počátku roku 1940 byl místním vedoucím, v témže roce již okresním vedoucím a o rok později byl ustanoven dokonce župním vedoucím Vlajky. Bezprostředně po okupaci nabízel Vrla Němcům jeho spolupráci při řešení židovské otázky a žádal je také, aby převzali úřad starosty v Uherském Hradišti, že na radnici zasedají příznivci prezidenta Beneše. Stykal se také s členy gestapa, byl ve styku se šéfem německé zpravodajské služby. U gestapa byl Vrla zapsán v seznamu důvěrníků, stejně jako jeho ostatní spolupracovníci z Vlajky. Žaloba mu v rámci šetření MLS kladla za vinu, že byl funkcionářem fašistické organizace, hnutí propagoval a hmotně podporoval. Obžalovaný F. Vrla se snažil mnohé přítěžující výpovědi popřít, v některých případech sváděl vinu na ostatní členy Vlajky. Dokonce odmítl její podporování, ale svědecká výpověď jej usvědčila. MLS po poradě o vině obžalovaného vynesl rozsudek. Františka Vrlu odsoudil na pět let vězení. Trest si měl odpykat ve zvláštním pracovním oddílu.⁴²

Ač jeden ze zakladatelů Vlajky vyslechl u zdejšího MLS poměrně nízký trest, dalším jejím členům vyměřil tresty daleko vyšší. Typický byl případ Václava Rybky. Tento uherskohradištský obchodník s obuví pracoval po vyučení jako obuvnický mistr, poté převzal dílnu. V roce 1915 sloužil na italské frontě, po návratu z války se znovu ujal svého podniku. Později si zařídil vlastní obchod s obuví. V roce 1937 vstoupil do organizace českých fašistů. V roce 1938 spolupracoval s Cyrilem Vaňkem, Ludvíkem Hamšíkem a Janem Rybou na plánu připojení tehdy nazývaného moravského Slovácka (dnes správně jen Slovácka) ke Slovensku. Podle jeho názoru toto spojení bylo dáno historickým vývojem. Ve Vlajce zastával funkci místního vedoucího až do roku 1940, kdy jej nahradil F. Vrla. Pro Vlajku získával nové členy. Vlajka jako taková s gestapem oficiálně kontakt neudržovala, avšak V. Rybka byl veden v seznamu konfidentů. Nabízel se též do služeb NSDAP. Podle svědeckých výpovědí neustále někoho lákal, aby vstoupil do Vlajky.⁴³ Petra Andrýska, inspektora pojišťovny, lidový soud žaloval ze stejných důvodů jako předchozího V. Rybku. Obviněný Andrýsek měl ve Vlajce za úkol omezování místních židů. Oba obvinění vyslechl stejný rozsudek. MLS v Uherském Hradišti jim vyměřil dvacet let odnětí svobody.⁴⁴

2.2. Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě

Seznam organizací českých fašistů trestných podle retribučního dekretu zahrnuje i Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, oficiálně zaměřené na podporu sportovních aktivit a branné zdatnosti mládeže. Ve skutečnosti však cílem nacistických úřadů byla převýchova české mládeže v říšském duchu. U jeho zrodu stál Emanuel Moravec,⁴⁵ svou činnost rozběhlo až 13. března 1943. Tato organizace sdružovala povinně českou mládež ve věku od deseti do osmnácti let. Připravovala kromě výchovných akcí také akce sportovní, při kterých se používaly uniformy podobné stejnokroji SS.⁴⁶ Vlastním cílem Kuratoria – z hlediska okupačních institucí – bylo především získat českou mládež pro říšský průmysl. Soustředilo se tedy na technicky vzdělané mladé lidi.⁴⁷

Před MLS v Uherském Hradišti stanuli dva představitelé Kuratoria. Jedním z nich byl Jan Ryba, hlavní pověřenec Kuratoria v Uherském Hradišti. Obžaloba mu kladla za vinu, že spolupodepsal žádost Adolfu Hitlerovi, aby dovolil nasazení Čechů do německé armády. Podle obžaloby už v roce 1938 navazoval styky se slovenskými fašistickými představiteli. Spolupracoval také na návrhu připojení Slováků ke Slovensku. Přijal místo placeného administrátora časopisu Vlajka, do něhož psal protičeské články. Patřil k hlavním organizátorům této organizace, pořádal její schůze, na nichž vystupoval s útočnými projevy. Byl v úzkém styku s vedoucími nacistického časopisu Vlajka. Pro tuto činnost soud odsoudil J. Rybu 26. října 1946 na doživotí.⁴⁸

Druhým souzeným představitelem fašistického Kuratoria byl Stanislav Rozkopal. Působil na Uherskohradištsku jako obchodník. V roce 1943 přijal od ústředí místo okresního pověřence Kuratoria pro okres Vsetín se sídlem v Přerově, kde jej také pomáhal zakládat. Na Vsetínsku pracoval až do roku 1945, poté odjel do Prahy. Obžaloba jej vinila především z toho, že spolupracoval s Němci a vychovával českou mládež v německém duchu. Podporoval také nacismus svými přednáškami v rámci Kuratoria. Své podřízené nutil k pozdravu zdviženou pravicí. V neprospěch S. Rozkopala mluvil dopis, v němž se prohlašoval za jednoho z prvních nacistických bojovníků, dokonce se hlásil dobrovolně na frontu. Podle svědka napsal obviněný Adolfu Hitlerovi po jednom z atentátů na jeho osobu. V dopisu děkuje prozřetelnosti, že Hitler útok přežil. Po atentátu na R. Heydricha podporoval názor, aby byl popraven každý desátý Čech. Obžaloba mu k provinění přidala jeho údajné styky s příslušníky gestapa. Na svou obhajobu obviněný uvedl pomoc několika studentům, kteří jeho zásluhou nemuseli nastoupit na práci v říši, dále svůj podíl na zřízení jedenácti hřišť pro mládež. Za své působení v Kuratoriu i další činnost vyslechl u soudu 1. června 1946 pětiletý trest odnětí svobody.⁴⁹

Stanislav Rozkopal, okresního pověřenec Kuratoria. MZA v Brně.

3. Konfidenti gestapa

Důležitou roli při získávání potřebných informací pro gestapo hráli konfidenti (důvěrníci). Většina z nich se nerozhodla vstoupit do jeho služeb z vlastní vůle. Gestapo je získávalo nejčastěji z osob, které se snažili zachránit ohrožený život. Mnohdy se je podařilo zlomit až pomocí mučení nebo psychického nátlaku při brutálních výsleších či prostřednictvím různých forem vydírání a hrozeb, týkajících se především osudu rodiny a přátel. Nejnebezpečnější byli z tohoto hlediska příslušníci odbojových organizací. Mnozí z nich se zpočátku intenzivně účastnili odbojového hnutí, teprve po dopadení a zatčení nevydrželi psychický či fyzický nátlak a uchýlili se ke konfidentství. Tito lidé znali organizaci podzemního hnutí, místa schůzek a ilegálních bytů i lesních úkrytů, spojení i hesla, měli mezi odbojovými pracovníky své známé, kteří jim důvěřovali a často nedokázali včas odhalit jejich dvojitou hru. Vyhlédnutým osobám gestapo umožnilo propuštění z vazby či vězení pod podmínkou spolupráce, nejspolehlivějším konfidentům svěřovalo úkoly týkající se proniknutí do určené ilegální organizace nebo partyzánského oddílu. Zatímco zpočátku nacisté prozrazené osoby nebo odbojové skupiny po odhalení zatýkali, později je dlouhodobě sledovali a k zatýkání přikročili až tehdy, když získali obraz o celkové struktuře ilegální skupiny. Soustavnému dohledu gestapo podrobilo většinu osob propuštěných z vazby pro nedostatek důkazů. Předpokládalo totiž, že jejich prostřednictvím pronikne do struktury odbojových organizací.⁵⁰

I MLS v Uherském Hradišti řešil případy obviněných konfidentů. Jelikož některé obviněné soudil z několika žalobních důvodů, uvedli jsme je pouze jednou. Jedním z nich byl i soudní proces s Františkem Jakrle, kominickým mistrem. Obviněný působil v letech 1940–1942 jako místní vedoucí již zmiňované organizace Vlajka v Uherském Hradišti. Měl na starost přírůstek nových členů, organizoval schůze vlajkařů, na které sám dohlížel. V roce 1940 se stal členem uherskohradištského městského zastupitelstva. Obžaloba lidového soudu jej obvinila i z konfidentství. Mezi další obvinění patřily styky s představiteli gestapa. František Jakrle však zdůvodnil návštěvy na gestapu pouze z profesního důvodu. Do budovy gestapa chodil prý jen jako kominík. Soud vyměřil F. Jakrlemu 27. března 1946 trest osmi let vězení.⁵¹

4. Udavači

Udavačství platilo za velmi vážný zločin, a proto lidové soudy viníky přísně trestaly. Důvodem udání mohly být sousedské neshody, majetkové vztahy v rodině, na pracovišti či touha po kariéře nebo pomstě. Pro mimořádné lidové soudnictví bylo někdy obtížné rozlišit vědomé udávání politického či hospodářského charakteru od spolupráce vynucené při výslechu na gestapu. Praxe proto ukazuje na rozdílný přístup k jednotlivým případům. Pro lidový soud bylo také obtížné oddělit udavačství od konfidentství. Konfident za své služby dostával peníze nebo si chránil svůj život. Udavač učinil oznámení z čistě zističných důvodů.⁵²

Před MLS v Uherském Hradišti stálo celkem patnáct osob obviněných z udavačství, byl to tedy druhý nejčastější důvod žaloby. Mezi nimi se objevil i případ Marie Kopetschkové, ženy v domácnosti. S manželem vlastnila firmu. Ač byla původem Česka, přijala údajně kvůli svému muži německé občanství. Uherskohradištský lidový soud obvinil tuto ženu, že udala účetního z firmy kvůli jeho protiněmeckému smýšlení. Účetní J. Gajdoš se totiž nelichotivě vyjádřil o německém zřízení. Za nacistické okupace nahlásila na gestapu dokonce vychovatelku, jež působilá v její domácnosti. Opatrovatelka L. Říhová se totiž u rodiny zapřísahovala pod falešným jménem, tak ji udala kvůli podezření ze špionáže u parašutistů. Obviněná byla také členkou organizace, která měla po vítězství nacistů organizovat vystěhovávání Čechů. Soud M. Kopetschkovou uznal vinnou a vyměřil jí 26. října 1945 dva roky vězení. Celý trest si měla odpykat v nuceném pracovním oddílu.⁵³

5. Ostatní případy kolaborace či propagace nacismu

Pojem kolaborace má význam společné práce či spolupráce vůbec. V rámci nacistické okupace je vnímán v negativním smyslu, zejména jako spolupráce s vládnoucím nepřítelem. Kolaborace je ovšem především politický jev projevující se cílevědomou spoluprací s Němci, sledující upevnění německého systému v českých zemích. Je to činnost, které jde o víc než zachovat „existenční minimum“. Bez ohledu na svůj třídní a politický původ spojili kolaboranti svůj aktivistický přístup s možností vítězství Němců ve válce. Tento politický motiv nemusí být pochopitelně jediný, ale určující. Spolupráci s Němci mohly být sledovány též osobní cíle. Kolaboraci v českých zemích nadřazují historikové fašismu, ten považují pouze za součást kolaborace.⁵⁴

Vliv fašismu se projevil ve sdružení Národopisná Morava, které propagovalo etnografická specifika jihomoravského regionu. Po Mnichovu a pak i opakovaně po vzniku Protektorátu se snažilo bez většího úspěchu agitovat mezi místním obyvatelstvem za připojení Slováků ke Slovensku (akce byla součástí neúspěšného plánu části slovenských nacionalistů na vytvoření tzv. velkého Slovenska). Tento projekt se snažili opakovaně prosadit i v Berlíně, nacisté jej odmítli, měli jiné plány germanizace Moravy. Jeho představitelem byl také syn slavného moravského malíře Joži Uprky Jan. Hlavní organizátoři však pouze využili jeho jména a sympatií.

Již koncem října 1938 měla být svolána do Uherského Hradiště velká lidová manifestace pro spojení Slováků se Slovenskem. Akci sledovala policie a skončila zadržením jejich organizátorů. Mezi Moravany však tyto separatistické snahy nenašly dostatek podpory, a tak se moravští separatisté dostali do politické izolace. Přiklonili se tedy k otevřené kolaboraci. Manifestace u sv. Antonínka v létě 1942 se účastnil i ministr E. Moravec, v roce 1943 navštívili a byli Uprkovými hosty dokonce K. H. Frank s manželkou a s několika významnými představiteli okupační správy Protektorátu.⁵⁵

Národopisná Morava působila až do konce války, její předsednictvo tvořili: ředitel učňovské školy v Uherském Hradišti Vítězslav Rohan, redaktor Josef Boček, dr. Ing. Vladimír Sova a další. Snažili se prosadit své vize ve školství i veřejném životě zaváděním nářečí místo spisovné češtiny. Část z nich však hrála „dvojí hru“ – chránili osoby ohrožené pronásledováním před zatčením či deportací, někteří dokonce kryli odbojovou činnost nebo se účastnili odbojových akcí (Josef Vávra-Stařík).⁵⁶

Lidový soud musel rozlišit, kdo byl skutečným kolaborantem. K těm nejviditelnějším patřili prodejní novináři, jejichž články oslavovaly německé okupanty, nabádaly český národ ke spolupráci s nacisty. Ty nejvýznamnější z nich soudil Národní soud v Praze a v Brně, který jim vyměřil vesměs velmi vysoké tresty, včetně rozsudků smrti. Uherskohradištský lidový soud řešil a také případy kolaborace novinářů. Patřil k nim již zmínovaný Josef Boček, který pracoval pro časopis Moravská Orlice a Moravské Noviny jako dopisovatel, jako redaktor působil v časopisu Uprkův kraj. Za okupace nabídl Němcům spolupráci, aby

Návštěva německých novinářů v Uherském Hradišti. MZA v Brně.

propagoval říšskou myšlenku. Psal články, kde nabádal obyvatele protektorátu k podpoře nacismu. Zúčastnil se zájezdu k ministru školství a lidové osvěty E. Moravcovi. Uvítal K. H. Franka při jeho náhodné návštěvě Uherského Hradiště. Na pohřbu R. Heydricha vystoupil ve slováckém kroji. Josef Boček také přijal funkci okresního vedoucího veřejné osvětové služby pro okres Uherské Hradiště. Pořádal přednášky na téma Češi a dnešní boj, typické kladným postojem k Němcům, mluvil i při oslavách narozenin A. Hitlera.

Obžalovaný popřel veškerá obvinění s tvrzením, že jednal z donucení. V jeho prospěch mluvila svědecká výpověď. Podle ní upozorňoval inzerenty před možným vyšetřováním gestapa, pomohl jim upravit inzerát do vhodné formy. Poskytl přístřeší lidem, kteří se vrátili z koncentračního tábora. Zasadil se u několika osob o jejich propuštění z vězení. Po vyslechnutí obhajoby i obžaloby soud odsoudil 10. prosince 1946 uherskohradištského redaktora na osmnáct měsíců vězení.⁵⁷

Propagace a podpora nacismu představovala nejčastější důvod obžaloby obyvatel Uherského Hradiště. Vyskytovala se v sedmdesáti dvou procentech případů uherskohradištských

obyvatel, nevyhýbala se žádné profesní skupině obviněných. Mezi ně patřil i případ Bohumila Ptáčka. Patřil sice do kategorie úředníků, ale zároveň jej lidový soud obvinil z propagace nacismu. V roce 1940 přijal obviněný místo úředníka technického oddělení u Okresního úřadu v Uherském Hradišti, náplní jeho práce byla administrativa. Postupem času se vypracoval a získal místo instruktora při výcviku lidoobraný do Technische Nothilfe. Účastnil se náboru členů pro tuto organizaci. Obžaloba

Redaktor Josef Boček (č. 5) při oslavách narozenin A. Hitlera. MZA v Brně.

jej obvinila z podpory a propagace nacistické hnutí. Přihlásil se také k německé národnosti, aby mohl vykonávat velitelskou funkci v Technische Nothilfe. Pro tuto činnost soud odsoudil obviněného k šesti letům vězení.⁵⁸

6. Neprokázané případy

Vedle cílevědomé spolupráce s okupanty byla vedena spolupráce taktická, které zcela reálně vycházela z daného stavu. Někteří politici bezpochyby jako představitelé protektorátního režimu museli spolupracovat s okupačním režimem, ale tato spolupráce kryla vysloveně odbojovou vlasteneckou činnost. Zde se o kolaboraci nedá mluvit, jelikož všichni odbojoví pracovníci, pokud nebyli v hluboké ilegalitě, museli pracovat a někteří z nich zastávali v protektorátních úřadech dosti významná místa.

Pro podezření ze spolupráce s Němci obvinil lidový soud i advokáta Vladimíra Prášila. Za okupace mu německé úřady udělily funkci člena městské rady v Uherském Hradišti, aniž by o ni sám žádal. Němci jej zanedlouho této funkce zbavili, jelikož nevykonával nic, co by poškozovalo zájmy českého národa. Před soudem V. Prášil popíral jakékoli styky s nacistickými okupanty. Výpověď obviněného potvrdila i administrativní úřednice z jeho advokátní kanceláře. Dodala, že jeho jménem nikdy na německé úřady nepsala. Během přelíčení lidový soud vyslechl další svědectví potvrzující Prášilovu nevinu, dokonce jednotlivé svědecké výpovědi prokázaly advokátovu záslušnou činnost. Svým jednáním totiž zachránil desítky lidí

před smrtí. Během advokátní praxe se setkával s lidmi, které čekal transport do koncentračního tábora. Ve spolupráci se svým švagrem vystavoval lidem uznání o neschopnosti vazby, čímž jim mnohdy zachránil život. Pomáhal s odklady trestů, aniž by si účtoval za tuto činnost poplatky. Z důvodu nedostatku důkazů k obžalobě byl JUDr. Prášil lidovým soudem osvobozen.⁵⁹

Mezi soudními spisy uherskohradištského MLS se objevily i případy, kdy soud obžalované zbavil viny. Obvinění se stali obětmi omylu nebo falešného udání. Došlo tedy k morálnímu i hmotnému poškození několika obyvatel Uherského Hradiště. Komise při okresním národním výboru dala zatknout i podezřelé, jejichž politická minulost nebyla s nacismem žádným způsobem spojena. Takové případy ukazovaly, že i lidové soudnictví na Uherskohradištsku platilo za radikální. Jedním z nich byl soudní proces s Alžbětou Brusmannovou, narozenou v Ostravě. Manžel obviněné pracoval jako vedoucí u firmy Breier v Uherském Hradišti, zatímco ona byla v domácnosti. Obžaloba ji vinila z propagace nacistického režimu. Podle svědků se stýkala s Němci, vychvalovala německé zřízení, a dokonce se chodila do věznice dívat na vězněné Čechy. Rozsudek soudu 7. prosince 1945 obviněnou odsoudil na jeden rok ve zvláštních nucených pracovních oddílech. Alžběta Brusmannová však o rok později před Krajským soudem v Uherském Hradišti prokázala, že nechodila do německé společnosti, dokonce ji ani nevyhledávala. I nová svědectví označila její chování jako „nezávadné“. Krajský soud zrušil 16. prosince 1946 rozsudek v celém rozsahu a označil jej jako zmateční.⁶⁰

JUDr. Vladimír Prášil, uherskohradištský advokát, na schůzi městské rady (označen křížkem). MZA v Brně.

Svatební fotografie Alžběty Brusmannové. MZA v Brně.

Poznámky:

- 1 S t a n ě k, T.: *Retribuční vězni v českých zemích*. Opava 2002, s. 11.
- 2 Na Slovensku probíhalo poválečné soudnictví nezávisle na českých zemích. Činnost lidových soudů zde upravoval obdobný předpis č. 33/1945 Sb. ze dne 23. května 1945. Viz: B o r á k, M.: *Spravedlnost podle dekretu: retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945–1948)*. Ostrava 1998, s. 81.
- 3 Důležitou roli v poválečném soudnictví sehrál i dekret č. 17 Sb. o Národním soudu, jenž měl za úkol soudit nejvýznamnější české představitele protektorátního režimu a dekret prezidenta republiky č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti (tzv. malý dekret), na jehož základě byl stanoven maximální trest vězení do jednoho roku nebo pokuta do výše jednoho milionu

- korun, popřípadě veřejné pokárání či kombinaci všech výše uvedených trestů. O rozsahu trestu nerozhodovaly soudy, ale komise okresních národních výborů. Viz: S t a n ě k, T.: c. d., s. 12–18.
- 4 F r o m m e r, B.: *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 116–117.
- 5 B o r á k, M.: c. d., s. 47.
- 6 J i ř í k, V.: *Nedaleko od Norimberku: z dějin Mimořádného lidového soudu v Chebu v letech 1946–1948*. Cheb 2000, s. 13–14.
- 7 Tamtéž, s. 14.
- 8 Tamtéž, s. 16.
- 9 Komunistická akce obnovení retribuce zaváděla do soudnictví politická hlediska a třídní přístup. Snažili se postihnout především představitele buržoazie. Viz: B o r á k, M.: c. d., s. 80.
- 10 H a n z l í k, F.: *Únor 1948: výsledek nerovného zápasu*. Praha 1997, s. 157.
- 11 Fond Mimořádný lidový soud Uherské Hradiště (C143) je uložen v Moravském zemském archivu v Brně, obsahuje 1216 složek, které jsou rozděleny do sto dvaceti kartonů. Jednotlivé složky se skládají z obžaloby, výpovědí svědků i obžalovaných a rozsudku. Veřejnosti jsou zpřístupněny pouze obžaloby a rozsudky. Ke studiu výpovědí je nutné zvláštní povolení. Složky některých příslušníků zlínské a uherskohradištské služebny gestapa se nacházejí také v Archivu bezpečnostních složek v Praze.
- 12 Tematika poválečného soudnictví se velmi těžce zpracovávala. Ve zmatených poměrech nebyly mnohé dokumenty zachovány. Kromě výše uvedeného fondu MLS Uherské Hradiště byly zmínky o místním lidovém soudu v několika dále citovaných publikacích, kronice města Uherské Hradiště a několika novinových článcích. Souborná práce věnovaná pouze uherskohradištskému MLS nebyla vydána.
- 13 B o r á k, M.: c. d., s. 47–50.
- 14 G á b a, A.: *Z bojů KSČ na Uherskohradištsku*. Brno 1966, s. 19.
- 15 První poprava v Uherském Hradišti. *Čin*, 15. 8. 1945, s. 2.
- 16 Oberlandráti prosazovali zájem říše i v autonomní protektorátní správě – dohlíželi na arizační opatření, na hospodaření se surovinami, na zemědělství, dodávku pracovních sil do říše, vykonávali cenzuru apod. Měli podávat zprávy o vývoji v okresech, kontrolovat nižší administrativní orgány Protektorátu a vyřizovat určité úkoly, které říše převzala do své kompetence. Kromě toho se měli starat zvláště o záležitosti německých státních příslušníků a podílet se na řešení problematiky náhradní vojenské služby, rodinného stavu osob, státní příslušnosti a na pasové agendě.
- 17 B u r i á n, L.: *Uherskohradištsko proti fašismu*. Olomouc 1984, s. 38.
- 18 Moravský zemský archiv Brno (dále jen MZA), fond MLS Uherské Hradiště, k. 37.
- 19 A. Klement byl amnestován a propuštěn 16. listopadu 1955. MZA, fond MLS Uherské Hradiště, k. 12.
- 20 Vladimíra Sovu soud 1. září 1947 podmínečně propustil. MZA, fond MLS Uherské Hradiště, k. 60.
- 21 V protektorátu Čechy a Morava působila vedle české policie také německá, která se dělila na tzv. bezpečnostní (Sicherheitspolizei) a tzv. pořádkovou (Ordnungspolizei). První z nich byla řídicí složkou, druhá výkonnou. Bezpečnostní policie se dělila dále na tajnou státní policii (Geheime Staatspolizei, Gestapo) a na kriminální policii (Kriminalpolizei, Kripo). Kriminální policie měla na starost nepolitické záležitosti a podléhala gestapu, které bylo orgánem výhradně politickým. Bezpečnostní policie měla k dispozici pořádkovou ochrannou policii (Schutzpolizei, Schupo) a německé četnictvo (Deutsche Gendarmerie).
- 22 B u r i á n, L.: c. d., s. 38–49.
- 23 MZA, fond MLS Uherské Hradiště, k. 102.
- 24 NSDAP vznikla záhy po první světové válce za osobní účasti Adolfa Hitlera a po převzetí moci nacisty se od prosince 1933 stala jedinou státní stranou v Německu.
- 25 Josef Pollák byl 29. června 1955 odsunut do západního Německa. MZA, fond MLS Uherské Hradiště, k. 89.
- 26 MZA, fond MLS Uherské Hradiště, k. 104.
- 27 MZA, fond MLS Uherské Hradiště, k. 113.
- 28 H a m š í k, D.: *Druhý muž třetí říše*. Praha 1986, s. 40–41.
- 29 Ferdinand Breier zemřel 9. července 1949 v nuceném pracovním oddělu na dole Stalin v Ostravě-Heřmanicích. MZA, fond MLS Uherské Hradiště, k. 37.
- 30 B u t l e r, R.: *Černí andělé: historie zbraní SS*. Praha 1996, s. 9.

- 31 Jiřík, V.: c. d., s. 283.
- 32 NS-Frauenshaft bylo založeno v roce 1931, o čtyři roky později se stalo součástí NSDAP. Organizovalo přes čtyři miliony žen. V duchu nacistické ideologie se zaměřilo hlavně na rodinu, práci v zemědělství, zaměstnanost a profesní orientaci německých žen. S i g m u n d o v á, A. M.: *Ženy nacistů*. Praha 2000, s. 7–16.
- 33 MZA, fond MLS Uherské Hradiště, k. 14.
- 34 MZA, fond MLS Uherské Hradiště, k. 13.
- 35 MZA, fond MLS Uherské Hradiště, k. 15.
- 36 Český nacionalismus té doby můžeme chápat jako hnutí obranné či jako projev vlastenectví vůči levicově laděným politickým stranám. Tak se tento nacionalismus po vzoru italského fašismu stával nacionalismem fašistickým. Z italského fašismu přebíral zpočátku jen aktivistická, nacionalisticky laděná hesla a opovržení vůči parlamentní demokracii. Oproti italské ideologii byl český fašismus ve svých počátcích antisemitský, avšak od počátku nacistické okupace se začal projevovat jeho antisemitský charakter. N a k o n e č n ý, M.: *Český fašismus*. Praha 2006, s. 8.
- 37 B o r á k, M.: c. d., s. 257.
- 38 Podle M. Nakonečného Vlajka představovala politické hnutí, ve skutečnosti byla od počátku nacionalistickou organizací se sklonem k šovinismu. N a k o n e č n ý, M.: *Vlajka*. Praha 2001, s. 7.
- 39 P a s á k, T.: *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*. Praha 1999, s. 134.
- 40 N a k o n e č n ý, M.: *Vlajka*. Praha 2001, s. 7–11.
- 41 Čtyři sta zrádců za mřížemi. *Čin*, 30. 5. 1945, s. 1.
- 42 Vrah a udavač českých četníků. *Národní obroda*, 29. 8. 1945, s. 5.
- 43 MZA, fond MLS Uherské Hradiště, k. 36.
- 44 P. Andryšek i V. Ryba byli v roce 1955 podmínečně propuštěni na svobodu. MZA, fond MLS Uherské Hradiště, k. 38.
- 45 E. Moravec byl protektorátním ministrem školství a lidové osvěty v letech 1942–1945, je považován za typického představitele české kolaborace s nacistickým režimem.
- 46 G r e g o v i č, M.: *Kapitoly o českém fašismu*. Praha 1995, s. 130–133.
- 47 Pro nacistickou politiku bylo typické, že rušila gymnázia, aby posílila průmyslových škol. G r e g o v i č, M.: c. d., s. 138.
- 48 Na základě amnestie snížil soud J. Rybovi trest na dvacet let, po další amnestii byl 11. května 1960 podmínečně propuštěn. MZA, fond MLS Uherské Hradiště, k. 64.
- 49 Na S. Rozkopała se vztahovala amnestie prezidenta republiky. Soud mu uložil 29. října 1948 zbytek trestu na svobodě. MZA, fond MLS Uherské Hradiště, k. 64.
- 50 Mnohé z těchto konfidentů odbojáři odhalili, „partyzánské soudy“ je pak vesměs potrestaly rozsudkem smrti. Pokud přežili, byli postaveni před příslušný mimořádný lidový soud a čekal je stejný trest. T o m á š e k, D.: *Konfidenti*. Praha 1991, s. 207–210.
- 51 MZA, fond MLS Uherské Hradiště, k. 38.
- 52 B o r á k, M.: c. d., s. 235–236.
- 53 MZA, fond MLS Uherské Hradiště, k. 15.
- 54 P a s á k, T.: c. d., s. 386.
- 55 N a k o n e č n ý, M.: *Český fašismus*. Praha 2006, s. 277–278.
- 56 Tamtéž, s. 278.
- 57 Představitelé Národopisné Moravy si vyslechli poměrně nízké tresty. Sám Uprka byl MLS v Uherském Hradišti osvobozen. MZA, fond MLS Uherské Hradiště, k. 69. Podrobněji k problematice M e z i h o r á k, F.: *Hry o Moravu*. Praha 1997.
- 58 MZA, fond MLS Uherské Hradiště, k. 22.
- 59 Na základě tzv. malého retribučního dekretu odsoudila trestní nalézací komise manželku advokáta Prášila Zitu na dva měsíce vězení a veřejnému pokárání. MZA, fond MLS Uherské Hradiště, k. 110.
- 60 MZA, fond MLS Uherské Hradiště, k. 20.

Příjmení a jméno	Datum a místo narození	Povolání	Výrok	Číslo spisu
Abrahám Alois	03. 08. 1902 Bojkovice	úředník úřadu práce	1 rok	LS182/45
Aleschová Matylda	03. 11. 1897 Velké Šuravy	soukromnice	3 roky	LS65/47
Andrýsek Petr	29. 06. 1893 Březolupy	zástupce pojišťovny	20 let	LS151/46
Bena Johann	22. 07. 1890 Margarethen	elektrikář	rozsudek nevynesen*	LS9/45
Bílý Alois	27. 02. 1910 Všeruby	rolník	20 let	LS553/46
Blahová Josefa	23. 07. 1891 Zborovice	v domácnosti	18 měsíců	LS497/46
Boček Josef	19. 03. 1908 Kroměříž	redaktor	18 měsíců	LS601/46
Breier Ferdinand	23. 03. 1894 Uherské Hradiště	obchodník	doživotí	LS138/46
Breier Gustav	25. 06. 1885 Uherské Hradiště	obchodník	9 roků	LS834/46
Breierová Anna	16. 09. 1894 Bzenec	v domácnosti	4 roky	LS29/45
Brussmannová Alžbeta	10. 03. 1918 Moravská Ostrava	v domácnosti	1 rok	LS141/45
Bulavčík Antonín	08. 09. 1907 Mistrice	dělník	zproštěn viny	LS230/47
Dvorská Žofie	10. 07. 1920 Buchlovice	zubní asistentka	3 roky	LS253/47
Feike Karel	22. 09. 1905 Lazy	okresní hejtman	12 roků	LS137/46
Flassak Tomáš	04. 12. 1899 Vlasatice	továrník	10 let	LS139/46
Frank Josef	19. 04. 1867 Brno	soukromý úředník v.v.	5 let	LS19/45
Grossmann Jan	16. 11. 1904 Příbor	poštovní tajemník	6 let	LS772/46
Helia Vladislav	15. 06. 1904 Staré Město	obchodník	zproštěn viny	LS679/46
Holub Jiří	23. 04. 1919 Uherské Hradiště	kuchař	4 roky	LS20/48
Horehled' Josef	15.10.1906 Staré Město u UH	dělník	10 let	LS249/46
Horrová Kristina	01. 07. 1907 Bedřichov	v domácnosti	9 let	LS48/45
Jakrle František	25. 12. 1912 Uherské Hradiště	kominík	8 let	LS152/46
John František	11. 03. 1913 Olomouc	elektromontér	12 let	LS130/46
Karlík František	20. 06. 1891 Veselí nad Moravou	vlakvedoucí	5 let	LS216/46
Karlík Otto	25. 06. 1920 Nitra	úředník	zproštěn viny	LS53/48
Dr.Klement Alfons	02. 08. 1890 Kralice	vrchní finanční rada	15 let	LS5/45
Kopetschke Gustav	04. 08. 1900 Bartošovice	majitel pánice	10 let	LS836/46

* Obviněný spáchal sebevraždu před vynesemím rozsudku.

Příjmení a jméno	Datum a místo narození	Povolání	Výrok	Číslo spisu
Kopetschová Marie	28. 12. 1903 Svatý Štěpán	v domácnosti	2 roky	LS71/45
Kraus Rudolf	20. 03. 1898 Brno	řidič	trest smrti	LS184/47
Krístýnová Bedřiška	17. 11. 1898 Vídeň	posluhovačka	6 let	LS3/45
Mádr Antonín	30. 05. 1903 Uherské Hradiště	soukromý úředník	zproštěn viny	LS771/46
Meran František	24. 06. 1912 Lesní Dvůr	dozorce gestapa	5 let	LS212/47
Mičulka Antonín	27. 03. 1895 Staré Město	zámečník	zproštěn viny	LS537/46
Mičulková Julie	24. 05. 1892 Uherské Hradiště	v domácnosti	zproštěna viny	LS537/46
Moučková Pavla	01. 05. 1913 Loket	úřednice	zproštěna viny	LS529/46
Náplavová Emilie	20. 01. 1887 Březová nad Svitavou	v domácnosti	zproštěna viny	LS57/45
Navrátil Adolf	21. 09. 1882 Kroměříž	štábní kapitán v.v.	3 roky	LS743/46
Neusser Viktor	12. 05. 1895 Lipník nad Bečvou	obchodník	5 let	LS728/46
Palarčík Robert	02. 05. 1910 Frýdek	vrátný	5 let	LS23/47
Paroulek Václav	14. 05. 1904 Sokoleč	cukrář a kavárník	2 roky	LS3/48
Podpier Ervín	20. 10. 1904 Skalice	obchodník	25 let	LS144/47
Pollák Josef	24. 09. 1912 Jihlava	dozorce vězňů gestapa	10 let	LS11/47
JUDr. Prášil Vladimír	02. 12. 1906 Uherské Hradiště	advokát	zproštěn viny	LS47/48
Ptáček Bohumil	06. 02. 1894 Bušín	technický úředník	6 let	LS177/45
Poslušný Vladimír	17. 04. 1913 Malenovice	řidič	5 let	LS184/45
Rádek Jaroslav	17. 05. 1910 Lomnice n. Popelkou	drogista	zproštěn viny	LS18/48
Rohan Vítězslav	21. 07. 1904 Místek	ředitel učňovské školy	4 roky	LS625/46
Röhlich Oswald	11. 12. 1894 Veselí nad Moravou	diplomovaný dentista	10 let	LS109/45
Rozkopal Stanislav	17. 12. 1900 Horní Otaslavice	obchodník	5 let	LS503/46
Ryba Jan	19. 04. 1911 Horní Němčí	hlavní pověřenec Kuratoria	doživotí	LS511/46
Rybka Václav	24. 09. 1885 Babice	obchodník	20 let	LS136/46
Řičica František	13. 12. 1899 Vídeň	obchodník	10 let	LS155/46
Schachová Františka	11. 05. 1895 Dubnice	v domácnosti	18 měsíců	LS583/46
Dr. Sladký Alois	26. 08. 1901 Březka	rada okresního úřadu	15 let	LS135/46
Slíva Augustin	17. 07. 1895 Frýdek	obchodník	4 roky	LS514/46

Příjmení a jméno	Datum a místo narození	Povolání	Výrok	Číslo spisu
Smékal Stanislav	26. 02. 1899 Cetkovice	řezník	6 let	LS460/46
Ing. Dr. Sova Vladimír	06. 03. 1898 Praha	ředitel hospodářské školy	3,5 roku	LS459/46
Stáňová Růžena	11. 07. 1893 Kutná Hora	prodavačka	5 let	LS153/46
Šoubová Markéta	30. 04. 1905 Ostrava	v domácnosti	5 let	LS41/45
Štěrbá Josef	15. 02. 1907 Derfle	úředník	zproštěn viny	LS88/47
Tegel František	09. 03. 1907 Vídeň	tajemník gestapa	3 roky	LS15/48
Vaněk Cyril	18. 11. 1906 Modrá u Velehradu	strojník	10 měsíců	LS164/45
Votava Cyril	04. 07. 1890 Oslavany	zahradník	3 roky	LS1/46
Vrta František	02. 03. 1891 Hvozdná	obchodník	5 let	LS8/45
Vrtek Jaroslav	01. 03. 1905 Krumpach	profesor	zproštěn viny	LS18/45
Dr. Zerzán Antonín	13. 12. 1890 Uherské Hradiště	advokát	zproštěn viny	LS17/48
Zima Karel	07. 02. 1895 Jindřichův Hradec	úředník	zproštěn viny	LS9747

Pramen: Moravský zemský archiv v Brně, fond MLS Uherské Hradiště, k.1–120.

Mgr. Lucie V e r b í k o v á (n. 1986) je absolventkou bakalářského oboru francouzský jazyk–literatura – historie a navazujícího magisterského studia historie na Filozofické fakultě Ostravské univerzity v Ostravě. Věnuje se období protektorátu Čechy a Morava.

Extraordinary People's Court in Uherské Hradiště

A b s t r a c t

A deserved punishment of the Nazi crimes became the most important task of the post-war justice. In the region of Uherské Hradiště this task was performed by an extraordinary people's court. During the time of its functioning (1945–1948) the court dealt with more than 1216 cases, sixty-seven of which concerned the citizens of Uherské Hradiště. Local people's court is mentioned in the books and papers of the time but none of them goes to detail. The most comprehensive resource concerning the problems is the collection of materials of the Extraordinary People's Court deposited at the Moravian provincial archive in Brno.

First the article deals with extraordinary people's justice in Bohemia in general, with its origin and its powers, further on it deals with the Extraordinary People's Court in Uherské Hradiště. To make it clear there are categories of the convicted people according to kind of their crime. The respective cases of local people's court are divided into representatives of the occupation forces, representatives of Czech Nazi movements and organizations, informers of Gestapo, cases of collaboration and Nazi propaganda. Last but not least, the list is completed with the not proven cases. There is a short characteristic of each case and then a concrete case of the inhabitant of Uherské Hradiště.

In the end of the article there is a table with all the inhabitants of Uherské Hradiště who were tried, containing not only the date and place of birth of the respective person tried but also their job and mainly the sentence.

Außergewöhnliches Volksgericht Uherské Hradiště

Z u s a m m e n f a s s u n g

Gerechte Bestrafung von nazistischen Verbrechen wurde zur wichtigsten Aufgabe des Gerichtswesens in der Nachkriegszeit. Im Gebiet von Uherské Hradiště übernahm die Aufgabe das örtliche Außergewöhnliche Volksgericht. Während seiner Tätigkeit (1945–1948) beurteilte es mehr als 1216 Fälle, von denen 67 die Bewohner von Uherské Hradiště betrafen. In den Zeitdokumenten oder der Zeitpresse sind Berichte über Außergewöhnliches Volksgericht zu finden, jedoch keiner befasste sich ausführlicher mit der Problematik. Die umfangreichste Quelle zum Studium der genannten Problematik ist der Fond des Außergewöhnlichen Volksgerichts Uherské Hradiště, der im Mährischen Landesarchiv in Brno aufbewahrt ist.

Einleitend berichtet die Abhandlung allgemein über das Außergewöhnliche Volksgerichtswesen in den tschechischen Ländern – auf welche Weise die Volksgerichte errichtet wurden, welche Kompetenzen sie hatten. Anschließend folgt der konkrete Bericht über Außergewöhnliches Volksgericht in Uherské Hradiště. Der Beitrag bringt die Übersicht einzelner Kategorien von Beurteilten je nach Deliktart. Bei dem Außergewöhnlichen Volksgericht wurden unterschieden: Vertreter der Besatzungsmacht, Vertreter der tschechischen faschistischen Bewegungen und Organisationen, Konfidenten der Gestapo, Denunzianten, Kollaborateure oder Nazi-Propagandisten. Die Aufzählung ist letztendlich mit nicht nachgewiesenen Fällen ergänzt. Bei jedem Fall sind eine kurze Charakteristik und anschließend konkrete Fälle der Bewohner von Uherské Hradiště angeführt.

Abschließend wird eine Tabelle gezeigt, in der alle Beurteilten von Uherské Hradiště samt ihren Namen, Geburtsdaten, Geburtsorten, Berufen und Gerichtsurteilen angeführt sind.

